

Kunnskapsdepartementet

Deres ref

Vår ref

2022/5231-SILSÆ

Dato

21.06.2022

Høringsuttalelse fra Universitetet i Bergen - NOU 2022:2 Akademisk ytringsfrihet

Universitetet i Bergen (UiB) takker for invitasjonen til å komme med høringssvar til NOU 2022:2 Akademisk ytringsfrihet. God ytringskultur må bygges nedenfra, hver dag.

UiB er som klassisk forskningsuniversitet opptatt av alle aspektene av utredningen, og har både solide rammer og en sterk kultur til stede for å sikre både forskningens frihet og den akademiske friheten. UiB vil følge utviklingen av betingelsene for akademisk frihet kontinuerlig, gjennom røkting av de akademiske verdiene og kulturen ved universitetet, og med tiltak og institusjonell støtte til studenter og ansatte. Høringssvaret omhandler to deler:

1. Generelle refleksjoner omkring bruk og forståelse av begrepet akademisk ytringsfrihet
2. Innspill og kommentarer til de delene av rapporten som foreslår konkrete tiltak.

UiB vil særlig kommentere forslagene til endringer i Universitets- og høgskoleloven § 1-5 og arbeidet med ny universitets- og høgskolelov som er planlagt lagt fram i 2023.

UiB har som utgangspunkt at regjeringen vil se NOU 2022:2 i sammenheng med pågående og tilstøtende prosesser i Kunnskapsdepartementet. Rapporten har forslag om en formidlingsindikator som del av resultatbasert uttelling i finansieringssystemet for universiteter og høgskoler. UiB har gitt et høringssvar på bruk av utviklingsavtalene og på formidlingsindikatoren i sammenheng med høring på rapport fra ekspertutvalg om finansiering av universitet og høgskoler, Hatlenutvalget, 10. juni 2022, og vil her kun kort kommentere disse forslagene.

UiBs høringssvar er et resultat av en grundig prosess internt ved institusjonen med bidrag fra fakultetene og enhetene. Det har blitt arrangert et eget åpent innspillsmøte 12. mai 2022.

Oppsummering av UiBs innspill

- Rapporten er interessant lesning og gir mange innsikter i ulike typer trusler og betingelser for den akademiske ytringsfrihet, både i og utenfor academia.
- Utvalgets avgrensning av begrepet akademisk ytringsfrihet snevrer inn forståelsen av de vitenskapelig ansattes rammer for ytringsfrihet. Etter UiBs oppfatning er forskning forutsetning for all akademisk formidling ved universiteter.

- Formidlingsbegrepet er bredt, og omfatter mange flere typer samarbeid på ulike nivå og på ulike plattformer og flater, både internt og eksternt ved institusjonene. Ved å vektlegge «det tredje oppdraget» som allmenrettet formidling blir forståelsen akademisk ytringsfrihet begrenset og ekskluderer mye av akademias samspill med omverden.
- UiB mener at selve begrepet er problematisk og nytt, siden det opererer i et udefinert landskap mellom forskningens frihet og akademisk frihet. Begrepet fører naturlig til at utredningen spenner bredt mellom muligheter og rammer, og ytringsfrihet.
- UiB etterlyser mer utredning når det gjelder de akademiske ytringsfrihetsspørsmålene som kunstnerisk utviklingsarbeid reiser.
- UiB støtter tre av de fem forslagene til endring av uhl. § 1-5. Dette gjelder:
  - endringen av overskriften til paragrafen,
  - presiseringen av at den institusjonelle plikten til å verne akademisk frihet også omfatter *utøverne* i første ledd og
  - presiseringen i fjerde ledd bokstav c om at den akademiske friheten også gjelder «innholdet i formidlingen».
- UiB støtter ikke at et nytt sjuende ledd vedtas som lov.
- Kierulf-utvalget gir en rekke gode forslag som ligger innenfor handlingsrommet institusjonene har i dag. Det gjelder forslag som behov for lederopplæring, å bygge god formidlings- og ytringskultur, øke forståelsen for – og stimulere til akademisk ytringsfrihet. Utvalget har også lagt fram et utkast til erklæring om akademisk ytringsfrihet som skal bidra til økt bevisstgjøring omkring problemstillinger knyttet til akademisk ytringskultur. Dette er anbefalinger som det er opp til institusjonene selv å følge opp.
- UiB kommenterte utvalgets forslag om å innføre en egen formidlingsindikator, samt å legge inn formidling som del av utviklingssamtalene med institusjonene, i sitt hørings svar til rapport om finansiering av universitet og høyskoler (Hatlen-utvalget). UiB ønsker ikke en indikator for formidling og heller ikke at formidling blir et eget obligatorisk punkt i utviklingsavtalen

Del 1: Generelle kommentarer

Utvalget har hatt som mandat å a) beskrive mulige trusler mot den akademiske ytringsfriheten, blant annet med utgangspunkt i internasjonale utviklingstrekk. I tillegg har utvalget hatt som oppdrag b) å gi et grunnlag for å diskutere forutsetninger for akademias bidrag til samfunnsdebatten og det akademiske virke c) foreslå tiltak for å tydeliggjøre vitenskapelig ansattes akademiske ytringsfrihet og d) institusjonenes ansvar for å fremme den. Mandatet har vært rettet inn mot vitenskapelig ansatte ved universiteter og høyskoler.

Interessant og viktig dokumentasjon av utfordringene for allmenn formidling fra akademien

Rapporten gir mange viktige innsikter i ulike typer trusler mot ytringsfrihet og -kultur generelt, både i og utenfor akademien. Den berører og dokumenterer flere temaer som i ytterste konsekvens kan virke begrensende på forskningens og formidlingens frihet.

Utvalget har valgt å beskrive en rekke problemstillinger og utfordringer særlig knyttet til vitenskapelige ansattes frihet, rammer og plikt til å delta i samfunnsdebatten. Her presenteres en rekke eksempler på internasjonale trender som på ulike plan representerer store utfordringer for den akademiske dialogen og forskningens sannhetssøkende natur. I så måte oppfyller rapporten mandatets første del om å beskrive mulige trusler mot det akademiske virke.

Særlig er rapporten grundig i beskrivelsen av den individuelle akademikers møte med endrende trender i medier, og trekker fram viktige eksempler på hvordan strukturelle skifter i samfunnet endrer de eksterne rammene for frie ytringer, noe som tydelig berører de vitenskapelig ansattes muligheter til å delta i samfunnsdebatten og å kunne formidle allmennrettet.

Rapporten påpeker økende polarisering i de akademiske debattene, fremvekst av konspirasjonsteorier, feilinformasjon og fiendtlighet mot vitenskap, en bekymring som internasjonalt også fremmes av FN. Eksemplene om «akademisk selvsensur», digitalisering, tendenser til krenkeshysteri, nedgangen i norskspråklig publisering, manglende finansiering av ulike typer forskning, karrierepress, styringstrykk, midlertidighet og betydningen av ledelsesstøtte gir relevante bidrag til en større forståelse av formidlingsutfordringer for vitenskapelig ansatte ved norske akademiske institusjoner. UiB mener at det i årene som kommer vil være behov for regelmessige empiriske dokumentasjoner av begrensninger av vitenskapelig ansattes forsknings- og ytringsfrihet.

UiB støtter forståelsen av kunnskap, sannhet og formidling som sammensatte og bevegelige størrelser. Rapporten påpeker at formidling kan være «flerveis», hvor «akademikere deltar aktivt i diskusjon med sin kunnskap» (s.24.). Det påpekes at «Samfunnet trenger at etablerte sannheter utfordres» (s. 26). I den grad kunnskap og sannhet er bevegelige størrelser, vil også formidlingen av disse være det.

Formidling er mer enn allmennrettet kommunikasjon

Utvalgets forståelse av hva som er formidling er begrenset og omfatter, etter UiBs mening, først og fremst en del av formidlingen, nemlig kommunikasjon og allmennrettet formidling i sin alminnelighet. Etter UiB mening fanger en slik forståelse av formidling kun én del av de mange utadrettete aktivitetene akademikere er engasjert i.

Formidlingsbegrepet er bredere, omfatter mange flere typer samarbeid på ulike nivå og på ulike plattformer og flater, både internt og eksternt ved institusjonene. Ved å operasjonalisere «det tredje oppdraget» som allmennrettet formidling, gjerne det som populært blir oppfattet som forskningskommunikasjon gjennom mediene, blir forståelsen akademisk ytringsfrihet begrenset og ekskluderer mye av akademias samspill med omverden. En debatt om forskningsformidling og akademias tredje oppdrag bør også se til forskernes egne praksiser, og ulike disipliners «publikum» og forutsetninger for deltakelse i ulike offentligheter.

Utvalget forutsetter at det formidles lite fra norske høyere læresteder. UiB skulle gjerne sette denne forutsetningen sterkere belagt i empiri. Det er et større problem, gitt problembeskrivelsen, at et lite antall forskere inviteres inn i alle debatter, heller enn at forskere sier nei.

Andre eksempler er: I hvilken grad kan man pålegges at undervisning, med de ytringer som finner sted der, gjøres digitalt tilgjengelig? I hvilken grad kan digital undervisning gjenbrukes i andre sammenhenger enn den opprinnelige? Hvordan skal kontroversielle ytringer for eksempel om klima eller innvandring beskyttes, hvis de skal beskyttes? Hva er skillet mellom private ytringer og akademiske ytringer for en ansatt ved et norsk lærersted? Internasjonalt forskningssamarbeid kunne gjerne vært utdypet mer i rapporten. Hvor mye skal man kreve av akademisk frihet og ytringsfrihet for de utenlandske forskere man samarbeider med?

Strukturelle rammer for vitenskapelig ansattes frihet

Selv om et bredt og omfattende spekter av mulige utfordringer nevnes, er det et gjennomgående inntrykk at det legges stor vekt på holdninger og kultur, og mindre på strukturelle forhold. De siste tiårene har høyere utdanning og forskning gjennomgått dyptgripende organisatoriske endringer, som også har konsekvenser for den akademiske ytringsfriheten.

Utvalgets rapport underspiller forbindelsen mellom forskningsfrihet og formidlingsfrihet. Forskningsfriheten er under press, pekes det på fra mange av fagmiljøene ved UiB. Det gjelder særlig valg av forskningstema, siden politisk initierte forskningstema er blitt mer dominerende i Norge. Hvis vi virkelig skal sikre den akademiske ytringsfriheten er det ikke nok å sørge for den enkelte vitenskapelig ansattes trygghet i å ytre seg fritt. Akademisk frihet dreier seg ikke bare om å ikke bli utsatt for munnskurv, kulturell, implisitt sensur og press, det handler også om ressurser og rammer for å kunne forske og undervise på et fritt faglig grunnlag. Det er samtidig verdt å merke seg den helt overordnede utfordringen som utvalget treffsikkert trekker frem, nemlig *tid* til formidling (s. 57)¹.

Akademisk ytringsfrihet er et uklart begrep

Når to verdiladede størrelser som akademisk frihet og ytringsfrihet kobles sammen, forsøkes det å skape et nytt kraftfullt begrep. En slik begrepskonstruksjon blir likevel uhensiktsmessig hvis vi kunne klart oss like godt eller bedre uten. UiB stiller spørsmål ved om begrepskonstruksjonen heller kan skygge for eller til og med innskrenke og vanskeliggjøre begrepet akademisk frihet, kanskje også ytringsfrihet?

Begrepet akademisk ytringsfrihet² er i utgangspunktet et begrep som ikke er i vanlig bruk, og beskrives grovt i utredningen som frihet, rammer og plikt til å formidle allment. UiB mener at

¹ Wendt, K., H. Gunnes, M.N. Østby og L.W. Fossum, 2021, «Når timene telles: Tidsbrukundersøkelsen 2021», NIFU Arbeidsnotat 2021:15, <https://nifu.brage.unit.no/nifuxmlui/bitstream/handle/11250/2831574/NIFUarbeidsnotat2021-15.pdf?sequence=6&isAllowed=y>

² Google-søk gir så å si ingen treff for mandatet og utvalgets arbeid. Det finnes heller ikke i de rapportene som utvalget viser til, for eksempel Vidar Strømmes Rapport 2020 :14 (Institutt for samfunnsforskning), Ytringsfrihet i Akademia. Her brukes begrepene ytringsfrihet og akademisk frihet. Et av de ytterst få treffene var i overskriften til et vedlegg inntatt i NOU 2006: 19 Akademisk frihet (Vedlegg 1), skrevet av professor dr. juris Johan Giertsen (UiB). Men det Giertsen drøfter i sin fremstilling er tradisjonelle juridiske spørsmål i skjæringspunktet

ikke bare forståelsen av akademisk ytringsfrihet, men selve begrepet er lite tjenelig. Det lages et kunstig skille mellom formidling, forskning og utdanning i det akademiske virke, og begrepet opererer i et uklart landskap mellom forskningens frihet og akademisk frihet, mellom akademikernes ytringsfrihet og den allmenne grunnlovsfestede.

I kapittel tre skisseres akademisk ytringsfrihet som en funksjonell delstørrelse av akademisk frihet og ytringsfrihet. Alle har rettslig ytringsfrihet, også akademikere, men akademisk ytringsfrihet lanseres som et tredje fenomen ved siden av akademisk frihet og ytringsfrihet³.

Den akademiske ytringsfriheten er kjennetegnet ved krav til kvalitet, ifølge utvalget. Kvalitetskravene består av normene og standardene som gjelder i fagfellesskapet, og betyr ifølge rapporten at den akademiske ytringsfriheten for de vitenskapelig ansatte også innebærer et *akademisk ytringsansvar* for å forholde seg til de vitenskapelige kvalitetsnormer som gjelder på feltet deres og de saklighetsnormer som muliggjør meningsbrytning. For det andre har de et ansvar for å bidra til at andre akademikere holder seg til disse normene, for eksempel i form av fagfelleverdinger og fremsettelse av alternative hypoteser, eller ved imøtegåelse med motargumenter i debatt. Dette ansvaret er ikke rettslig, men faglig.

UiB støtter utvalget i å anse akademisk formidling som noe mer enn formidling av det man selv har forsket på eller undervist i, og inkluderer «formidling om eget fagfelt i bred forstand, om andres funn, innsikter man har på grunn av sin akademiske trening, diskusjon av vitenskapelige praksiser og metoder, og av de institusjonelle og strukturelle forhold som danner rammene om det akademiske virket.

Det utvalget setter søkelys på, og kaller akademisk ytringsfrihet er først og fremst den akademiske formidlingsfriheten i den brede offentligheten. Dermed skjærer utvalget ut et stykke av den akademiske friheten og gir den en særlig plass, samtidig som noen andre viktige elementer i den individuelle akademiske friheten og andre viktige spørsmål kommer i skyggen.

Forskingsfrihet gjelder frihet til å velge forskningsemne, rett til å benytte og utvikle faglig relevant forskningsmetode, og frihet til å komme til de resultater som følger av seriøs forskning uansett hvor populære eller upopulære resultatene er i forskermiljøet, hos myndighetene eller blant folk flest. *Formidlingsfrihet* er friheten og retten til å formidle forskningsresultatene til fagmiljøene gjennom de kanaler forskeren finner hensiktsmessig, til studenter slik forskeren finner hensiktsmessig og til offentligheten slik forskeren finner hensiktsmessig, alt innenfor faglige rammer for saklighet og etterrettelighet. Det er ofte naturlig og kan være nyttig for samfunnsdebatten at akademikeren også kommer med egne synspunkter basert på et kunnskapsgrunnlag. Her vil det være en flytende overgang av ytringer som dekkes både av ytringsfriheten og akademisk formidlingsfrihet og ytringer som kanskje strengt tatt faller utenfor formidlingsfriheten, men som uansett er dekket av ytringsfriheten.

---

mellom Grunnloven § 100 og mulige begrensninger i akademikeres formelle ytringsfrihet, av hensyn til verdier som sannhet og saklighet når akademikere uttaler seg i offentligheten eller i en lærerrolle. En mulig teori er at begrepet akademisk ytringsfrihet i det nevnte vedlegget, altså nær sagt i «forrige NOU», kan ha inspirert forfatterne av mandatet i departementet – men nå brukt med et noe annet siktemål.

³ NOU 2022: 2, s. 20–24.

Kunstnerisk frihet, akademia og ytringsfrihet

UiB vil benytte anledningen til å peke på noen forhold som gjelder spesifikt for kunstnerisk utviklingsarbeid og kunstnerisk ytringsfrihet. Fritt Ord sitt monitorprosjekt om status for ytringsfriheten i Norge 2020-21 og rapporten «Kunstnere vurderer ytringsfrihet – 2020» tar for seg årene fra 2014 til 2020, peker på endringer i offentligheten og sosiale medier som hovedårsaker til at kunstnere mener ytringsfriheten er svekket i perioden. Funnene støttes av noen til dels oppsiktsvekkende enkelthendelser der kunstens frie stilling og beskyttelse av kunstneriske ytringer er blitt utfordret og begrenset. Å slippe til i offentlig debatt oppleves imidlertid som vanskeligere. Det kan synes som om redaksjonelle medier prioriterer kunstdebatter og kulturpolitikk lavere enn før. Mange kunstnere opplever også at det er lettere å tie enn å delta i et offentlig ordskifte. Samtidig indikerer svarene på flere spørsmål at kunstnere nettopp er seg sitt ansvar bevisst: De deltar i økende grad i norsk offentlighet, og synes villige til å akseptere ubehagelige følger.

I punkt 3.1.4 heter det at kunstneriske ytringer er «helt sentrale for realisering av (...) den akademiske ytringsfrihetens sannhetssøkende mål spesielt», og at betraktninger og tiltak i utredningen gjelder for kunstnerisk utviklingsarbeid (KU). Kunstnerisk ytringsfrihet ligger altså implisitt i akademisk ytringsfrihet, men burde vært løftet frem og tematisert flere steder i rapporten. Det er en svakhet at rapporten ikke går mer i dybden når det gjelder de akademiske ytringsfrihetsspørsmålene som kunstnerisk utviklingsarbeid reiser.

Del 2: Kommentarer til utvalgte konkrete anbefalinger i NOU 2022:2

Ekspertgruppen for akademisk ytringsfrihet har forslag til endringer av UH-loven, til finansieringssystemet for statlige universiteter og høyskoler, og forslag til hva institusjonene kan gjøre for «på egen hånd» å bedre rammene og praksisen for akademisk ytringsfrihet. Her er de viktigste forslagene:

- Lovendringer for å tydeliggjøre universitetenes og høyskolene ansvar for ansattes og studenters akademiske frihet, og for å løfte fram de ansattes rett til, og ansvar for å drive formidling.
- Utviklingsavtalene med Kunnskapsdepartementet bør også brukes til å synliggjøre formidlingsoppdraget til institusjonene.
- Endringer i finansieringssystemet slik at også formidling premieres.
- Institusjonene bør også selv vurdere belønningsordninger som stimulerer til formidling og hvordan slik virksomhet kan telle med ved tilsetting og opprykk.
- Akademisk frihet, inkludert akademisk ytringsfrihet, krever god ledelse. Institusjonene bør ha systematisk lederutvikling og -opplæring som bl.a. inkluderer hvordan en
  - bygger god formidlings- og ytringskultur
  - øker forståelsen av verdien av akademisk ytringsfrihet
  - stimulerer og motiverer til akademisk ytringsfrihet.

- Også ansatte og studenter må få opplæring i ytringsfrihet og akademisk frihet, og i tillegg medietrening og tåletrening for å håndtere mediestormer.
- For å stimulere til god ytringskultur i academia har utvalget laget et utkast til erklæring om akademisk ytringsfrihet som universitetene og høyskolene kan ta utgangspunkt i sin egen bevisstgjøring.

UiB vil i dette høringssvaret særlig kommentere på de tre første kulepunktene. Når det gjelder De andre kulepunktene er de en samling av gode forslag til tiltak som ligger innenfor handlingsrommet til institusjonene selv. UiB ser det som viktig at institusjonene legger til rette for forskningsformidling utover det som den enkelte forsker kan gjøre. Det er mange forhold som virker inn på den enkelte forskers formidling og forskningsformidling kombinerer ulike typer ferdigheter ut fra fagtradisjoner og personlige preferanser. Det er derfor viktig at institusjonene ikke bare tillegger den enkelte akademiker et ansvar, men at institusjonene også gjør det mulig med god forskningsformidling og samfunnsbidrag gjennom gode rammer og tilrettelegging for den enkelte vitenskapelige ansatte. Fagmiljøene ved UiB har ulike nyttige kommentarer til punktenes relevans og vil følge rådene opp ved sine enheter.

Endring i universitets- og høyskoleloven § 1-5

UiB ønsker særlig å kommentere forslaget til endring i universitets- og høyskoleloven § 1-5. Endringene i denne bestemmelsen er de eneste lovendringene som er foreslått av utvalget. UiB slutter seg til det grunnleggende standpunktet om at det ikke er mangel på rettslig regulering som er hovedproblemet når akademikere opplever at ytringsrommet er kommet under press.

Det er foreslått fem endringer i uhl. § 1-5. I utredningen er det angitt fire hovedmål for disse endringene:

1. Å tydeliggjøre det institusjonelle ansvar for ansatte og studenters akademiske frihet
2. Å presisere at det institusjonelle ansvaret innebærer å sørge for opplæring i og forutsetninger for at ansatte og studenter kan utøve akademisk frihet, herunder akademisk ytringsfrihet
3. Å tydeliggjøre at den akademiske frihet fra eksterne instruksjoner og styring også gjelder formidlingsdelen av de akademiske oppgaver
4. Å løfte frem den individuelle rett til, og ansvar for å drive akademisk formidling

UiB er i prinsippet ikke uenig i noen av disse målene.

De fem forslagene til lovendring er kursivert i paragrafen som er inntatt her:

§ 1-5 Akademisk frihet og ansvar

(1) Universiteter og høyskoler skal fremme og verne akademisk frihet, *og de som utøver denne.*

Institusjonene har et ansvar for å sikre at undervisning, forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid holder et høyt faglig nivå, og utøves i overensstemmelse med anerkjente vitenskapelige, kunstfaglige, pedagogiske og etiske prinsipper.

(2) Universiteter og høyskoler har ellers rett til å utforme sitt eget faglige og verdimesige grunnlag innenfor de rammer som er fastsatt i eller i medhold av lov.

(3) *Universiteter og høyskoler skal sikre at ansatte og studenter får tilstrekkelig opplæring i og forutsetninger for utøvelse av akademisk frihet, herunder akademisk yringsfrihet.*

(4) Universiteter og høyskoler kan ikke gis pålegg eller instruksjoner om

a) læreinnholdet i undervisningen

b) innholdet i forskningen eller i det kunstneriske og faglige utviklingsarbeidet

c) *innholdet i formidlingen*

d) individuelle ansettelser eller utnevnelser.

(5) Den som gir undervisning ved institusjon under denne lov har et selvstendig faglig ansvar for innhold og opplegg av denne innenfor de rammer som institusjonen fastsetter eller som følger av lov eller i medhold av lov.

(6) Den som er ansatt i stilling hvor forskning eller faglig eller kunstnerisk utviklingsarbeid inngår i arbeidsoppgavene, har rett til å velge emne og metode for sin forskning eller sitt utviklingsarbeid

innenfor de rammer som følger av ansettelsesforholdet eller særskilt avtale.

(7) Den som er omfattet av femte eller sjette ledd, har rett til og faglig ansvar for å drive formidling.

(8) Universiteter og høyskoler skal sørge for åpenhet om resultater fra forskning eller faglig eller kunstnerisk utviklingsarbeid. Den som er ansatt i stilling som nevnt i femte ledd har rett til å offentliggjøre sine resultater og skal sørge for at slik offentliggjøring skjer. Det relevante forskningsgrunnlaget skal stilles til rådighet i overensstemmelse med god skikk på vedkommende fagområde. Styret kan samtykke til utsatt offentliggjøring når legitime hensyn tilsier det. Det kan ikke avtales eller fastsettes varige begrensninger i retten til å offentliggjøre resultater utover det som følger av lov eller i samsvar med lov.

UiB støtter tre av de fem forslagene til endring av uhl. § 1-5. Dette gjelder endringen av overskriften til paragrafen, presiseringen av at den institusjonelle plikten til å verne akademisk frihet også omfatter *utøverne* i første ledd og presiseringen i fjerde ledd bokstav c om at den akademiske friheten også gjelder «innholdet i formidlingen». Disse foreslåtte endringene bidrar til å presisere og synliggjøre at formidling er en viktig samfunnsoppgave for institusjoner som er omfattet av loven, at både studenter og ansatte har akademisk frihet til å utøve formidling og at institusjonen har et ansvar for å legge til rette for dette. Dette er viktige presiseringer som tydeliggjør det institusjonelle ansvaret for å sikre akademisk yringsfrihet.

UiB støtter ikke presiseringen av opplæringsansvaret i tredje ledd. Å lovfeste obligatoriske kurs i frihet er ikke formålstjenlig. Vi kan ikke regelstyre oss frem til akademisk frihet. Akademisk frihet må sitte i universitetenes ryggmarg. Opplæring er viktig for arbeidet med akademisk frihet, yringsfrihet og yringskultur. Institusjonenes ansvar for kvalitet i undervisning er nedfelt i første ledd. Det må også gjelde opplæringen som foreslås i nytt ledd (3). Institusjonene kan ikke pålegges eller instrueres om læreinnholdet i undervisningen (ledd (4), bokstav (a)). Institusjonene kan derfor selv velge form på og innhold i opplæring knyttet til akademisk yringsfrihet og definere hva som er tilstrekkelig. Nytt ledd (3) burde derfor være overflødig.

UiB støtter ikke forslaget til nytt sjuende ledd i paragrafen som gir alle som har undervisning og alle som har forskning eller faglig eller kunstnerisk utviklingsarbeid som del av sine arbeidsoppgaver en «*rett til og faglig ansvar for å drive forskningsformidling*». Bestemmelsen pålegger både den som underviser, forsker og utfører kunstnerisk utviklingsarbeid en rett og

en plikt til formidling som må ses i lys av utvalgets brede og allmennrettede forståelse av akademisk formidling som er uttrykt i sammendraget på s. 7⁴.

Et snevrere perspektiv på formidling kan være at undervisning i seg selv dreier seg om formidling, at dialog med omverden og at all offentliggjort forskning er formidling. UiB mener det ligger innenfor den akademiske frihet å velge hva som skal formidles i hvilke fora, og at det bryter med den akademiske frihet å pålegge en *individuell plikt* til å drive akademisk formidling med det meningsinnhold utvalget legger i dette. Det individuelle ansvaret for å drive formidling gjelder slik dette UiB ser det først og fremst egen forskning og eget fagfelt.

UiB kan heller ikke se at forslaget om å lovfeste en plikt til å drive formidling vil kunne styrke den akademiske kulturen generelt og yringskulturen spesielt ved institusjonene. Om lovendringen kombineres med innføringen av en formidlingsindikator eller andre insentiv, vil dessuten ansvaret for å formidle trekkes inn i et tellekantsystem som det allerede er stor motstand mot.

Oppsummert støtter UiB tre av de fem forslagene til endringer i uhl. § 5-1, men vil advare mot å ta inn en individuell plikt til å drive formidling i loven. Forslaget til nytt sjuende ledd bør ikke vedtas som lov. UiBs mening er at det er en grense for hvordan de akademiske institusjonene skal detaljstyres gjennom lovverket, og det nye ledd tre kan leses som et pålegg om kursing og seminarer i yringsfrihet og formidling.

Forslag til utviklingsavtalen og finansieringssystemet

UiB kommenterte utvalgets forslag om å innføre en egen formidlingsindikator, samt å legge inn formidling som del av utviklingssamtalene med institusjonene, i sitt hørings svar til rapport om finansiering av universitet og høyskoler (Hatlen-utvalget).

I svaret peker UiB på at innføring av indikator for formidling vært foreslått ved flere anledninger, også ved sist vurdering av modellen ((Hægeland (2015)). Konklusjonen har vært at det er problematisk å fange kompleksitetene i de ulike formidlingsaktivitetene i en indikator eller i et mål.

UiB er skeptisk til innføring av indikator for formidling og til å legge formidling inn som et eget obligatorisk punkt i utviklingsavtalen, ikke minst på grunn av måleproblemene dette ville medføre. Dersom den enkeltes plikt til å formidle blir gjenstand for måling og styring, er det større fare for at den akademiske friheten og yringskulturen i academia blir svekket enn styrket. Utvalget krever blant annet at formidling som er rettet mot offentligheten «... må være dokumentert på en måte som muliggjør at det kan verifiseres i ettertid». UiB mener at formidlingsindikatorer ikke er egnet til å fange opp at akademikerens samspill med omverdenen er langt mer heterogent enn en formidlingsindikator vil klare å fange opp.

---

⁴ NOU 2022:2, s. 7: «Utvalget anser akademisk formidling som noe mer enn formidling av det man selv har forsket på eller undervist i. Den omfatter også formidling om eget fagfelt i bred forstand, om andres funn, innsikter man har på grunn av sin akademiske trening, diskusjon av vitenskapelige praksiser og metoder, og av de institusjonelle og strukturelle forhold som danner rammene om det akademiske virket. Formidling er ikke bare enveis, den kan også være flerveis og kommuniserende. Slik interaksjon er avgjørende ikke bare for kunnskapsformidlingens gjennomslagskraft, men for at academia kan få viktig informasjon om, og korrekter fra breddeoffentlighetene. Det styrker akademias samfunnsforståelse og kvalitet.»

Utvalgets arbeid hviler på et premiss om at forskere ikke driver med nok kunnskapsformidling selv om det vi har av undersøkelser viser det motsatte - de fleste vitenskapelig ansatte er aktive formidlere. Mye av akademias samspill med omverdenen er av mer uformell art, og knytter seg til diverse samarbeid som hverken fører til publikasjons- eller studiepoeng, men som er en sentral del av akademias tredje oppdrag. De holder foredrag for små og store interessegrupper, diskuterer og samarbeider med ulike brukergrupper. De deltar i opplæringsaktiviteter og enkelte har også langvarige forskningssamarbeid med private og offentlige organisasjoner.

Allmenrettet formidling er kun én del av de mange utadrettete aktivitetene akademikere er engasjert i. Formidlingen tjener også en viktig rolle på tvers av ulike fagområder innenfor forskningsverdenen. Vi vet også at det er store fagforskjeller i hvilke formidlingsaktiviteter forskere deltar i og at disse gjenspeiler landskapet av aktører og publikum som omgir ulike fagfellesskap.

Hvordan måling av formidling skal bidra til å bygge en bedre yringskultur er svært uklart. Måling og uttelling vil kunne virke kontraproduktivt og potensielt polariserende fordi indikatoren vil måtte bygge på formidling som gir et målbart resultat. Vitenskapelig ansatte formidler mye. Det er ressurskrevende og ikke alltid like meritterende, men de gjør det likevel fordi tett kontakt med praksisfeltet, politikken, offentlig og privat sektor er innlemmet i forskning og utdanning, og det skaper nødvendig og fruktbar debatt og kunnskapsdeling for forskeren og forskningen. Universitetsansatte utøver samfunnsoppdraget uten belønningssystemer fordi det er en del av den akademiske kulturen og verdigrunnlaget.

Vennlig hilsen

Margareth Hagen
rektor

Robert Rastad
universitetsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen håndskrevne signaturer.